

Отримано: 05.11.2014 р.

Прорецензовано: 20.11.2014 р.

Прийнято до друку: 04.12.2014 р.

Нежива М. О. Інформаційна основа для проведення аудиту ефективності формування фінансових резервів / М. О. Нежива // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янюк. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 27. – С. 138–142.

УДК: 657.6

JEL-класифікація: M 42

Нежива Марія Олександрівна,

аспірантка кафедри фінансового аналізу та контролю Київський національний торговельно-економічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗЕРВІВ

У статті розглянуто специфіку формування фінансових резервів торговельними підприємствами, їх доцільність та ефективність. Доведено необхідність формування фінансових резервів торговельними підприємствами, а також механізм їх розрахунку. Сформовано етапи аудиту ефективності формування фінансових резервів на торговельному підприємстві. Досліджено існуючі науково-теоретичні положення та визначено інформаційну основу аудиту ефективності формування фінансових резервів торговельними підприємствами. Удосконалення інформаційної основи для проведення аудиту ефективності формування фінансових резервів торговельних підприємств призведе до підвищення ефективності управління фінансовими потоками, а аудитор, в свою чергу, дозволяє надати більш точні висновки щодо діяльності підприємства в цілому та рекомендації щодо поліпшення.

Ключові слова: аудит, ефективність, фінансові резерви, інформаційна основа, торговельні підприємства.

Неживая Мария Александровна,

аспірантка кафедри фінансового аналізу та контролю Київський національний торговельно-економічний університет

ІНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ АУДИТА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕЗЕРВОВ

В статье рассмотрена специфика формирования финансовых резервов торговыми предприятиями, их целесообразность и эффективность. Доказана необходимость формирования финансовых резервов торговыми предприятиями, а также механизм их расчета. Сформированы этапы аудита эффективности формирования финансовых резервов на торговом предприятии. Исследованы существующие научно-теоретические положения и определена информационную основу аудита эффективности формирования финансовых резервов торговыми предприятиями. Совершенствование информационной основы для проведения аудита эффективности формирования финансовых резервов торговых предприятий приведет к повышению эффективности управления финансовыми потоками, а аудитор, в свою очередь, позволяет предоставить более точные выводы о деятельности предприятия в целом и рекомендации по улучшению.

Ключевые слова: аудит, эффективность, финансовые резервы, информационная основа, торговые предприятия.

Mariia Nezhyva,

postgraduate student of Financial Analysis and Control Department Kyiv national university of trade and economics

INFORMATION BASIS FOR AUDIT EFFECTIVENESS OF FORMATION FINANCIAL RESERVES

Researched necessity of formation financial reserves enterprises, their relevance and effectiveness. Proved the necessity of forming financial reserves of trade enterprises, and the mechanism of their calculation. Formed stages of audit effectiveness of formation financial reserves of trade enterprises. Researched existent scientific and theoretical propositions and defined information base of audit effectiveness of formation financial reserves of trade enterprises. Improving information base of audit effectiveness of formation financial reserves of trade enterprises will lead to improving the management of financial flows and auditor, in its turn, allows to provide more accurate conclusions about the enterprise in general and recommendations for improvement.

Keywords: audit, effectiveness, financial reserves, information base, trade enterprises.

Постановка проблеми. Торговельне підприємство в процесі своєї господарської діяльності може зазнавати певних тимчасових труднощів і негараздів, спричинених негативним впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Тому торговельне підприємство має забезпечити себе створивши відповідні фінансові резерви. Для більшої ефективності фінансових резервів, їх слід створювати під певні конкретні цілі, що передбачає необхідність оцінки ефективності їх формування шляхом проведення аудиту. Результативність аудиту ефективності формування фінансових резервів значною мірою залежить від використаної аудитором якісної інформаційної бази аудиторської перевірки. В наслідок цього остання має бути глибоко оцінена і науково обґрунтована.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика, пов'язана з аудитом ефективності формування фінансових резервів, є актуальною, проте залишається маловивченою. Окремі питання щодо трактування резервів розкрили у своїх роботах Ю.А. Верига, Ж.В. Загоруйко, М.М. Орищенко. Дослідженню змісту аудиту ефективності присвячені окремі публікації Є.І. Іванової, Є.В. Мниха, А.М. Саунина.

В той же час, потребує подальшого дослідження інформаційна основа для проведення аудиту ефективності формування фінансових резервів, що і визначає актуальність даного дослідження.

Метою статті є розроблення науково-теоретичних положень та рекомендацій щодо удосконалення інформаційної основи для проведення аудиту ефективності формування фінансових резервів торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аудит ефективності формування фінансових резервів є завданням з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації [8], проте такий аудит варто розглядати і з точки зору внутрішнього, задача якого оцінити ризик, передбачити і знизити до мінімуму можливі негативні наслідки [3, с. 41]. Аудит ефективності формування фінансових резервів є єдиним джерелом повної, достовірної та неупередженої інформації про правильність та ефективність формування фінансових резервів.

Вважаємо плідним використання запропонованих Гуцаленко Л. В. [2] положень, що дозволяють стверджувати, що аудит ефективності формування фінансових резервів на торговельному підприємстві рекомендується проводити у такому порядку:

- ознайомлення з організацією бухгалтерського обліку;
- ознайомлення з послідовністю відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з формування фінансових резервів та порівняння з встановленою методологією облікових операцій;
- перевірка правильності, своєчасності і повноти відображення на рахунках бухгалтерського обліку здійснених операцій з формування фінансових резервів шляхом звірки між даними аналітичного і синтетичного обліку, між даними головної книги та показниками фінансової звітності;
- перевірка повноти і своєчасності проведення інвентаризацій, правильності визначення розмірів збитків від недостач, псування майна, підстав для списання з балансів заборгованості.

Аудит ефективності формування фінансових резервів на торговельному підприємстві передбачає наступні етапи:

- 1) виокремлення фінансових резервів за джерелами формування;
- 2) аналіз документації на предмет виявлення фінансових резервів та оцінка правильності й ефективності їх формування;
- 3) підготовка звіту, в якому відображається впевненість аудитора на скільки ефективно формуються фінансові резерви. Якщо ж фінансові резерви сформовані неефективно або взагалі відсутні, то аудитор надає відповідні рекомендації стосовно дій керівництва з врахуванням існуючих ризиків для даного торговельного підприємства.

Для цілей аудиту ефективності формування фінансових резервів необхідно виділити можливі джерела формування фінансових резервів та шляхи їх створення, оскільки, вони являються інформаційною основою проведення аудиту.

Фінансові резерви формуються і використовуються в межах податкового звітного періоду. До джерел формування фінансових резервів відносяться кошти на покриття витрат (пов'язані з транспортуванням; природним убутком; матеріальним стимулюванням працівників; дивідендами; резервом сумнівних боргів; резервним капіталом; позитивною курсовою різницею; закупкою з врахуванням сезонності; гарантійним ремонтом) та потенційний дохід (пов'язані з додатковою емісією; переоцінкою та продажем основних засобів; негативною курсовою різницею; реалізацією з врахуванням сезонності).

Транспортування, природний убуток. Норма фінансового резерву, пов'язана з покриттям витрат з природного убутку у чинному законодавстві [5] встановлюється на кожен групу товарів, а також в залежності від розмірів торговельних підприємств. Так, наприклад, для магазинів площею більше 400 м², норма природного убутку для морозива складає 3 %. Норми втрат, наприклад, від бою будівельної кераміки при транспортуванні залізницею, водним та автомобільним транспортом [7], а саме керамічних труб становить 2,3 %. Фінансовий резерв, пов'язаний з покриттям витрат з природного убутку та транспортування необхідно формувати відштовхуючись від обсягу реалізації. Резерв на страхування майна і комерційних ризиків понад норматив (в межах 2 % від обсягу реалізації) формується за рахунок власних коштів підприємства, тобто з прибутку.

Матеріальне стимулювання працівників, заробітна плата, відпустка. В обліковій політиці торговельного підприємства прописується яким чином формуються фінансові резерви (Σ або %), в якому розмірі та кому будуть виплачуватися кошти з відповідних фінансових резервів. Фінансові резерви на

виплату винагороди за вислугу років формуються на підприємствах, де такі виплати передбачені законодавством або положенням про оплату праці. Фінансові резерви створюються за рахунок прибутку і виплачуються на початку наступного року одночасно з виплатою заробітної плати за грудень звітного року. Нарахування фінансових резервів проводиться згідно з нормативом як відношення запланованої величини фінансових резервів (виходячи з тривалості трудового стажу та розміру річної заробітної плати) до фонду оплати праці.

Резерв на оплату відпусток створюється на торговельних підприємствах, де основний контингент працюючих йде у відпустку одночасно. Для зняття фінансової напруги відрахування проводяться щомісячно або щоквартально за нормативом (від фактично витраченого фонду оплати праці). Після закінчення року невикористані залишки фінансового резерву на оплату відпусток спрямовуються на збільшення балансового прибутку підприємства. При недостатці коштів відпускну нараховуються безпосередньо за рахунок прибутку.

Фінансовий резерв на виплату доходу (дивідендів) засновникам та акціонерам. Дивіденди виплачуються з прибутку, що залишається в розпорядженні торговельного підприємства після виконання податкових зобов'язань перед державою. В річному фінансовому плані встановлюють норматив відрахувань до фінансових резервів на виплату доходу (дивідендів) засновникам та акціонерам підприємства. Відповідно до законодавства [4] дохід від участі у підприємстві повинен виплачуватися акціонерним товариством: за простими акціями – строк, що не перевищує 6 місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату; за привілейованими акціями – не перевищує 6 місяців після закінчення звітного року. Що стосується інших торговельних підприємств, то дивіденди виплачуються відповідно до статуту або рішення загальних зборів.

Резерв сумнівних боргів. Сумнівним боргом згідно із законодавством [6] визнається дебіторська заборгованість підприємства з несплатою понад термін, встановлений договором, але не понад чотири місяці. Така заборгованість враховується на початок року за результатами інвентаризації. Резерв створюється за рахунок балансового прибутку підприємства, тобто в межах податкових платежів. При надходженні плати по безнадійному (сумнівному) боргу на суму плати скорочується резерв і збільшується балансовий прибуток. Залишки резерву являють собою вільні фінансові кошти цільового призначення; оборотні кошти, іммобілізовані в безнадійну дебіторську заборгованість, формуються за рахунок балансового прибутку підприємства. Відповідно до умов договору, специфіки торговельного підприємства визначається сума безнадійної заборгованості, на яку щоквартально або щомісячно формуються фінансові резерви.

Резервний капітал. Господарські та акціонерні товариства згідно чинного законодавства [1, 4] обов'язково мають формувати резервний капітал. Вважаю за доцільне усім торговельним підприємствам формувати їх на покриття форс-мажорних обставин, такі як стихійні лиха, воєнні дії, блокади, ембарго, епідемії, страйки, виробничі аварії на заводі-виробнику, ДТП, нововведення у чинному законодавстві. Відповідно до законодавства кожне підприємство зобов'язане створювати резервний фонд. У господарському товаристві [1] як і у акціонерному [4] створюються резервний фонд у розмірі, встановленому установчими документами, але не менш як 15 % статутного капіталу. Розмір щорічних відрахувань до резервного фонду передбачається установчими документами, але не може бути меншим п'яти відсотків суми прибутку товариства. Якщо ж підприємство отримує збиток, то в даний період фінансовий резерв відповідно не формується. Законодавством передбачено, що відрахування до резервного капіталу зменшують оподатковуваний прибуток, тобто держава в розмірі величини податкових платежів бере участь у формуванні фінансових резервів підприємства. Це найбільш істотна складова фінансових резервів, оскільки законодавчо встановлений жорсткий мінімальний розмір, і разом з тим напрями його використання лімітуються. Резервний капітал може бути використаний на покриття понесених збитків, погашення облігаційних позик і викуп власних акцій.

Гарантійний ремонт. Є різні види і групи товарів на які поширюється гарантія. Гарантії можуть бути різними. Гарантію може надавати виробник, але є і такі, які видають торговельні підприємства самостійно, для залучення більшої кількості покупців і підняття статусу торговельного підприємства. Ця гарантія більш довготривала і поширюється на більший спектр гарантійних випадків. Виходячи з складності можливих гарантійних випадків торговельне підприємство може себе забезпечити створивши фінансовий резерв, розмір якого складає % від продажу товарів.

Переоцінка та продаж основних засобів. Оцінювач оцінює основний засіб, завдяки чому визначається розмір фінансового резерву. Збільшення статутного капіталу торговельного підприємства на суму переоцінки є інфляційним способом отримання доходу. Результати переоцінки відображаються у бухгалтерському обліку на рахунку «Додатковий капітал» і можуть бути включені до статутного капіталу, збільшуючи його розмір.

Курсова різниця. За умов нестабільної економіки торговельні підприємства дуже страждають від коливань на валютному ринку, а особливо, коли розрахунки відбуваються в іноземній валюті. При цьому може виникнути як позитивна, так і негативна курсова різниця.

Закупка та реалізація з врахуванням сезонності. Кошти цільового призначення на підготовчі роботи сезонних продажів формуються за рахунок собівартості з регулярними відрахуваннями протягом усього року і витрачанням фінансових резервів в короткострокові періоди відповідного сезону. Норматив відрахувань до фінансового резерву розраховується за кошторисом витрат як відношення витрат на підготовчі роботи до загальної суми витрат. Фактичні відрахування визначаються як добуток фактичної собівартості на розрахований в плані норматив. Залишки коштів використовуються протягом звітного періоду в якості фінансових резервів. На кінець року ці залишки закриваються і відносяться на прибуток підприємства.

Емісія. Даний вид може бути джерелом формування фінансових резервів, оскільки завдяки емісії може виникнути будь-яка сума фінансових резервів. Додаткова емісія акцій дає ще одне джерело інфляційного доходу, коли обсяг акцій, емітованих підприємством, перевищує його чисті активи. Емісійний дохід як джерело фінансових резервів з'являється у підприємств, у яких ринкова ціна акцій вище їх номінальної ціни. Такий варіант можливий у разі котувань цих акцій на фондовому ринку. Перевищення ринкової вартості над номінальною в результаті продажу є сума вільних грошових коштів і джерело фінансових резервів торговельного підприємства.

Інфляційний дохід підприємства є додатковим доходом, який обумовлений зростанням цін. Інфляція є постійною складовою будь-якої економіки в ринкових умовах. Залежно від ситуації, вона може бути повзуча, галопуюча або гіперінфляція, проте існує завжди. Якщо у торговельного підприємства відсутні обігові кошти, то причина не в інфляції. У залежності від часу обороту капіталу інфляція в більшій чи меншій мірі дає додаткові (хоча і весь час знецінюються) грошові ресурси. Більш того, при розумній ціновій політиці і чітко організованій системі управління фінансами підприємства вона може бути джерелом додаткових фінансових ресурсів.

Торговельне підприємство може відображати фінансові резерви на розрахунковому рахунку і контролювати його ефективність формування та використання через аналітичний облік. Проте можливий варіант відкриття другого розрахункового рахунку. У міру накопичення вільних грошових коштів на основному розрахунковому рахунку ці кошти перераховуються на другий розрахунковий рахунок. Такий поділ дозволяє поліпшити оперативну роботу, організувати облік джерел, обсяг надходження коштів та їх витрачання. Він дозволяє фінансовій службі торговельного підприємства сформувати і використовувати фінансові резерви в повному обсязі і встановити чіткий оперативний контроль на всіх етапах руху грошових коштів. На відкриття другого рахунку йдуть додаткові витрати (щомісячне обслуговування, витрати за платіж), проте перевагами є: вигідне і прибуткове розміщення даної частини ресурсів торговельного підприємства; можливість оперативно спрямовувати кошти у ті чи інші вкладення; можливість оптимального поєднання напрямів вкладення коштів по прибутковості, надійності, швидкості конвертації. В кінці періоду при не використанні фінансового резерву, кошти відносяться на прибуток підприємства і відповідно оподатковуються.

Висновки. Таким чином, для забезпечення стабільного розвитку, можливості протистояти зовнішнім факторам, своєчасної нейтралізації можливих негативних явищ торговельні підприємства потребують створення фінансових резервів. Процес формування фінансових резервів є одним із найефективніших інструментів забезпечення стабільної діяльності торговельного підприємства та самострахування від ризиків. Автор акцентував увагу на тому, що фінансові резерви, джерелами яких є кошти на покриття витрат та потенційний дохід, являються інформаційною основою аудиту ефективності формування фінансових резервів, так як виступають ключовим аспектом в даній перевірці. Аудит ефективності формування фінансових резервів передбачає максимальне забезпечення прозорості та прогнозованості діяльності торговельного підприємства. Впровадження аудиту ефективності формування фінансових резервів торговельних підприємств дасть змогу здійснювати контроль за використанням коштів, виявляти недоліки щодо їх використання та запропонувати шляхи підвищення ефективності формування та використання фінансових резервів торговельних підприємств. Удосконалення інформаційної основи для проведення аудиту ефективності формування фінансових резервів торговельних підприємств призведе до підвищення ефективності управління фінансовими потоками, а аудитор, в свою чергу, дозволяє надати більш точні висновки щодо діяльності підприємства в цілому та рекомендації щодо поліпшення.

Література:

1. Господарський кодекс України N 436-IV від 16.01.2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.26.78&nobreak=1>
2. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль. 2-вид., Навч. посіб. / Л.В. Гуцаленко, В.А. Дерій, М.М. Коцупатрий. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 424 с.
3. Макаренко С. А. Сущность и принципы организации внутреннего контроля в организациях оптово-розничной торговли / С. А. Макаренко // Международный бухгалтерский учет. – Москва, 2012. – № 46. – с. 37-50
4. Про акціонерні товариства; Закон України N 514-VI від 17.09.2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1146.106.18&nobreak=1>
5. Про затвердження норм природного убутку продовольчих товарів у торгівлі та інструкцій з їх застосування; Наказ N 88 від 02.04.1987. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0088400-87>
6. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку; наказ МФУ N 237 від 08.10.99. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0725-99>
7. Про норми втрат (бою) будівельної кераміки при транспортуванні залізницею, водним та автомобільним транспортом; Наказ N 020 від 25.01.1985. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?cod.e=v0020400-85>
8. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements. Edition Part II. – New York: International Federation of Accountants, 2010 – 420 p.